

Afirmacija hrvatske likovne umjetnosti u SAD i Kanadi

Pokušaji afirmacije hrvatske likovne umjetnosti u SAD-u i Kanadi prije 1990., pod našim nacionalnim imenom, bili su teški. Sve do sredine devedesetih, do kada Zapad tolerira agresiju na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu, protuhrvatska je promidžba bila vrlo aktivna i, nažalost, efikasna na svim područjima, uključujući i kulturni sektor. Jugoslavenski unitaristički i hegemonistički utjecaj na hrvatsku dijasporu najbolje je vidljiv u činjenici da su se hrvatske organizacije, uglavnom kroz Hrvatsku bratsku zajednicu, ustrojavale u užem smislu, čime se nacionalno opredjeljenje svodilo na regionalne, lokalne dimenzije: dalmatinsku, žumberačku, dubrovačku, ličku, istarsku itd. — čime se anuliralo iskonsko hrvatsko podrijetlo.

Usprkos takvoj promidžbi, zahvaljujući dvojici eminentnih Hrvata — kiparu Ivanu Meštroviću i slikaru Maksimilijanu Vanki — hrvatsko je ime u mnogim prigodama probijalo »jugoslavenski plašt«.

Tri grandiozne zbirke djela Ivana Meštrovića u SAD-u bile su uvijek moralni oslonac hrvatstva. Syracuse University u državi New York pozvalo je 1947. Meštrovića za izvanrednog profesora, gdje on djeluje do 1955. Impresivna zbirka njegovih radova resi sada galerije tog sveučilišta. Nakon toga, Notre Dame University iz Indiane nudi našem majstoru katedru umjetnosti, na kojoj on ostaje do smrti (1962). The Snite Museum ovog sveučilišta posjeduje najveću zbirku Meštrovićevih djela u Americi. Važna djela našeg umjetnika nalaze se također u Louisiana Arts and Science Center u Baton Rougeu, koja je biskup Robert Tracy 1962. nabavio za katoličku dijecezu. Osim tih muzejskih zbirki, Meštrovićeve umjetnine nalaze se i u Catholic Life Center, St. Joseph's Cathedral, B'nai Israel Synagoge, Theater for the Performing Arts i u drugim privatnim zbirkama. Važno je spomenuti da je Metropolitan Museum of Art iz New Yorka počastio Meštrovića prvom »one-man« izložbom ikad održanom u povijesti tog muzeja (1947.).

Gradnjom Crkve svetog Nikole u Millvaleu kod Pittsburgha, u Pennsylvaniji u proljeće 1937., Maksimilijan Vanka naslikao je 11 fresaka, a čitavu je crkvu završio s daljnjih 11 fresaka 1941. Između religioznih scena nalazi se nekoliko vrsnih kompozicija s tipično hrvatskim motivima: *Marija, kraljica Hrvata*, *Pastoralna Hrvatska*, *Hrvati u Millwale*, *Hrvatska smrt u Pennsylvaniji* itd.

Mojim imenovanjem za direktora Muzeja lijepih umjetnosti u St. Petersburgu, Florida (Museum of Fine Arts, 1982.) počeo sam planirati i stvarati hrvatsku zbirku u stalnoj postavi našeg Muzeja, kao i organizirati neke hrvatske izložbe. Naš muzej posjeduje radove Emerika Feješa, Borisa Mardešića, Zorana Mušića, Ivana Rabuzina, Ivana Lackovića Croate, Marka Spalatina i Zdravka Mesarića Valentina.

Za vrijeme prvog boravka u Hrvatskoj poslije četiri desetljeća emigrantskog izbivanja (1992.) uspostavio sam kontakte s nekoliko muzeja u nadi da će se ostvariti moj san da u našem Muzeju pokažem neka od dostignuća hrvatske umjetnosti. Kontakt s Galerijom primitivne umjetnosti u Zagrebu bio je početak nastojanja da jednu reprezentativnu izložbu hrvatske naive pokažemo tijekom 1993. ili 1994. Međutim, pripremanje izložbe morali smo odgoditi radi prijetnje srpskih ekstremista oko Crkve svetog Save u St. Petersburgu da će zapaliti Muzej ukoliko se izložba realizira. Stoga smo bili prisiljeni izložbu odgoditi za nekoliko godina. S političkim promjenama poslije 1995. nastavili smo planirati tu izložbu s Hrvatskim muzejom naive umjetnosti iz Zagreba. Plod tih dugogodišnjih priprema realizirao se konačno u veljači 2000. glamuroznom izložbom *Fantastični svijet hrvatske naive umjetnosti*.

Među prvim umjetničkim radovima koje sam uključio u svoj program *Treasure of the Month*, u srpnju 1989. bile su izložene u Museum of Fine Arts dvije slike Ivana Lackovića Croate. Sljedećih godina u taj su program bile uključene umjetnine Mencija Clementa Crnčića, Jakova Bratanića, Emerika Feješa, Ivana Generalića, Mije Kovačića, Gustava Likana, Borisa Mardešića, Zorana Mušića, Ivana Rabuzina, Marka Spalatina, Zdravka Mesarića Valentina i Ivana Večenaja. Taj se program pokazao vrlo efikasnim i pomogao je da našim posjetiteljima svakog mjeseca možemo ponuditi nešto novo.

Osim stalnih postava djela Meštrovića i Vanke, i izložbe drugih hrvatskih umjetnika polako su počele bogatiti kulturnu sliku SAD-a i Kanade.

Interesantan je fenomen u ranim 1970-im pojava hrvatske slikarice Marijane Grisnik, koja u radovima glorificira svoje rodno mjesto Strawberry Hill, malo hrvatsko naselje u Kansas Cityu. Inspirirala se hrvatskim folklorom i narodnim pričama koje je slušala u toj koloniji. Godine 1984. Wichita Art Museum, Kansas, organizirao je njezinu uspješnu izlož-

bu na kojoj su dominirale hrvatske teme: *Priprema hrane za hrvatsko vjenčanje* (sliku je umjetnica nedavno poklonila Hrvatskom muzeju naivne umjetnosti), *Božićna polnočka u hrvatskoj Crkvi svetoga Ivana u Kansas Cityju*, *Musical Heritage of Strawberry Hill* (na kojoj su svirači u hrvatskim narodnim nošnjama) itd. Mnoge Marijanine izložbe slijede ovaj uspjeh iz 1984.

Paul Milosevich, sin hrvatskih emigranata, danas je poznat kao jedan od najpopularniji slikara »golfera«, »country pjevača« i »običnih stvari«. Predavao je umjetnost na nekoliko sveučilišta, a posjetio je Hrvatsku 1968. i 1971. kada je pripremao razmjenu studenata s Akademijom likovnih umjetnosti u Zagrebu. Slom »hrvatskog proljeća« osujetio je taj plan. Milosevich sada živi u Santa Feu, New Mexico, i ponosan je na radove koje je stvorio u domovini svojih roditelja.

Nemoguće je nabrojati imena svih hrvatskih umjetnika koji su izlagali u SAD-u i Kanadi, bilo onih koji ondje žive ili koji su bili pozvani da izlažu. Iz Kanade bih spomenuo Antona Cetina, koji je također izlagao u SAD-u, a nedavno i u Hrvatskoj. Njegovi kolege Anton Sardelić i Elena Špolja vrijedni su predstavnici naše umjetnosti. Spominjem i Nadu Cesar iz Kanade.

U mnogim zbirkama SAD-a nalazimo idilične slike našeg Jadrana, djela Zvonimira Mihanovića, jednog od naših vjerojatno najpopularnijih slikara u Americi. Vrlo je poznat i Marko Spalatin, koji upravo ovih dana priprema veliku izložbu za Hrvatsku u Indianapolis Museum of Art, Indiana. Vesna Krezić Kittelson vrlo je aktivna kao profesorica slikarstva na Minneapolis College of Art and Design, Minnesota. Njezina serija *Ratne slike*, koja ju je uspješno predstavila američkoj publici, slikovito opisuju strahote rata koji je bio nametnut Hrvatskoj. Naš uvaženi kipar Josip Turkalj, učenik Ivana Meštrovića, vrlo je poznat po svojim religioznim radovima diljem Amerike.

Uz aktivnost hrvatske umjetnosti u SAD-u vezane su i mnogobrojne izložbe. Boris Mardešić imao je dvije velike izložbe: *Genesis of Energy*, The Lobby Gallery, New York, 1995.; *Firmament-95*, Museum of Fine Arts, St. Petersburg, Florida, 1997. Ivan Lacković Croata: *Reflections of Croatia*, ICE Collection Gallery, New York, 1997. *Croatian Naive*, Europa Gallery, Paolo Alto, California, 1999. (izložbu je organizirao Anton Hell, galerist iz München). *The Fantastical World of Croatian Naive Art*, Museum of Fine Arts, St. Petersburg, Florida, 2000. (suorganizator izložbe: Hrvatski muzej naivne umjetnosti, Zagreb). *The Gift of Sympathy*, *The Art of Maxo Vanka*, Michener Art Museum, Doylestown, Pennsylvania, 2001. Ova je izložba posvećena slikaru koji je od 1934. živio u SAD-u, a s više dodataka bit će prikazana i u Zagrebu, u Klovićevim dvorima, što je kulminacija dugogodišnjeg rada naše vrijedne povjesničarke umjetnosti Nene Komarice.

Izvanredan uspjeh izložbe *Fantastični svijet hrvatske naivne umjetnosti* imao je mnogostrukog odjeka. To bijaše najuspješnija izložba našeg Muzeja od njegovog otvorenja 1965. Više od pedeset tisuća posjetilaca divilo se tom, njima do tada nepoznatom, stvaralaštvu. Kako smo sada u proširenju

Muzeja, s gradnjom novih dvanaest tisuća kvadratnih metara izložbenog prostora, planiramo i *Croatian Art Gallery*, gdje bismo izlagali djela isključivo hrvatskih umjetnika. Kako je naš Muzej poznat i po svojim glazbenim programima, upoznat ćemo američku publiku i s glazbenim stvaralaštvom Hrvatske. Ta će se galerija, po standardnom američkom sistemu, financirati pomoću »Fund drive«, što će osigurati hrvatska dijaspora. Već s mnogih strana imamo ohrabrujuću potporu, tako da će taj poduhvat, »težak« oko pola milijuna dolara, uspjeti. Ako se zna da u predjelima Floride, gdje je naš Muzej, imamo preko sedam milijuna posjetitelja godišnje, hrvatska će umjetnost dobiti fantastičnu prigodu za predstavljanje najširoj javnosti. Već sada imamo privolu Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti, Arheološkog muzeja u Zagrebu, umjetničkih galerija u Splitu i Dubrovniku za povremeno predstavljanje hrvatske umjetnosti iz njihova vlasništva — slikarstva, kiparstva i primijenjene umjetnosti — u toj *Hrvatskoj galeriji*.

Počeci su, dakle, bili teški — trebalo je osporiti jugoslavensku promidžbu koja je nijekala naše pravo na slobodu i suverenitet, ali smo na kraju ipak mi oni koji možemo uskliknuti: *Bogu hvala, imamo Hrvatsku!* Time je stvorena solidna baza da svijetu možemo ponuditi plodove našeg uma i srca, hrvatsku umjetnost.

Summary

Michael Milkovich

Promotion of Croatian Art in the USA and Canada

The first attempts to promote Croatian art in the USA under its national name were rather difficult. Until 1995, as the West tolerated aggression on the territory of Croatia and Bosnia and Herzegovina, anti-Croatian propaganda was active in all fields, including culture. In 1992, when I returned to Croatia after 42 years of exile, I made contacts with several museums with the intention of organising an exhibition of Croatian art in the USA, but without success. This situation changed in 1996. I managed to establish an active cooperation with Croatian Museum of Naive Art in Zagreb. In the meantime, we have staged an exhibition of Boris Mardešić on the premises of our Museum, which was entitled *Treasure of the Month*. Besides, we have exhibited a painting by Menci Klement Crnčić from a private collection, as well as a group of abstract paintings by Marko Spalatin. Then we began to collect systematically works of Croatian artists for our Museum.

The project entitled *The Fantastical World of Croatian Naive Art* (February, 2000) was the most successful exhibition of our Museum since its foundation in 1965. This great success encouraged us to establish a Croatian Art Gallery

(sponsored by Croatian émigrés) in the new museum building, which is still under construction (total surface 10000 m²). We have already obtained an approval of Croatian Museum of Naive Art in Zagreb, Archaeological Museum in Zagreb, Art Gallery in Dubrovnik, and Art Gallery in Split, for presenting Croatian art — painting, sculpture, and applied art — from their collections in our gallery.

In January 2002, an exhibition of prehistoric American ceramics (100-500 B. C.) will be opened in Museum of Fine Arts. It is property of Robert Drapkin and forms part of one of the most valuable private collections of this type in the USA. In 2003, this collection will be exhibited in Archaeological Museum in Zagreb and, as we hope, in Archaeological Museum in Split.

Emerik Feješ, Trogir, oko 1967.

Boris Mardešić, *Harmonija u kaosu*, oko 1990.

